

Kapitola 12

Francie v české zahraniční politice

Eliška Tomalová

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Francouzské a české předsednictví v Radě EU, která po sobě následovala ve druhé polovině roku 2008 a v první polovině roku 2009, ukončila dvacetileté postkomunistické období vzájemného znovunalézání a znovuobjevování. Ačkoli se na politické úrovni vyskytla řada neshod mezi oběma zeměmi, k jejichž zdůrazňování vydatně přispěla francouzská i česká média, aktivity spojené s výkonem předsednictví Rady EU přiměly oba aktéry uvést v praxi nové mechanismy spolupráce na administrativní úrovni, které z dlouhodobého hlediska usnadnily další fungování česko-francouzských vztahů. Rok 2010, kdy bylo podepsáno Strategické partnerství mezi Francií a Českou republikou, v tomto kontextu znamenal určitý nový začátek. Očekávání, které bylo s podpisem Strategického partnerství spojené, v sobě ovšem neslo otázku, zdali tento symbolický akt bude naplněn konkrétním obsahem nebo zda se jedná o politicky motivovaný krok předznamenavý nástupem nového francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho v roce 2008, který avizoval posílení vztahu Francie ke státům střední a východní Evropy.

Jednu z oblastí spolupráce, kterou Strategické partnerství zmiňuje, představuje jaderná energetika. Právě zde došlo v roce 2011 k nejnvýraznějším posunům a můžeme tedy říci, že se jaderná energetika stala hlavním a z mediálního hlediska nejviditelnějším tématem česko-francouzských vztahů v roce 2011 a symbolem naplňování Strategického partnerství. Podobné postoje Francie a ČR k tomuto tématu umožnily hlubší spolupráci na bilaterální úrovni, staly se ale také zároveň východiskem pro naváznou spolupráci v EU v době, kdy se pozice Francie a ČR k evropské integraci v mnoha ohledech liší.

Intenzita česko-francouzské spolupráce, zejména pak četnost oficiálních návštěv a soustředění na strategické roviny vztahu, byla ovlivněna rytmem francouzského politického života. Rok 2012 je ve Francii rokem volebním, konají se volby prezidentské i parlamentní. Po celou druhou polovinu roku 2011 tak již bylo možné pozorovat, jak se francouzská politická a mediální scéna upínají k nadcházejícím volbám, které – v případě prezidentských voleb – určují rytmus francouzského politického života.

Vnitropolitický vývoj na české scéně naproti tomu nijak významně neovlivnil česko-francouzské vztahy a spolupráce s Francií nebyla na politické úrovni výrazně tematizována. Na české straně ovšem došlo ke koncepčnímu posunu, jenž se týkal české zahraniční politiky jako celku. V červenci 2011 byla schválena nová koncepce zahraniční politiky České republiky.¹ Francie zde nezaujímá zvláštní místo, nicméně ve srovnání s předchozí koncepcí české zahraniční politiky,² která se k česko-francouzským vztahům vůbec nevyjadřuje, je zde přímo uvedena, a to společně s Velkou Británií v sekci 4.2.2 v kategorii Evropské stálí členové Rady bezpečnosti OSN. Explicítně jsou v dokumentu jmenovány oblasti, ve kterých má v budoucnu ČR rozvíjet svou spolupráci s Francií: „*V souladu se strategickým partnerstvím bude ČR prohlubovat spolupráci a vzájemné partnerství s Francií zejména v oblasti energetiky, obrany a průmyslu.*“ Nová koncepce tak ukazuje, že Francie nemá v české zahraniční politice zásadní místo, ale má zde své stálé místo a jasně definuje, kde spočívá těžiště budoucích vztahů.

FRANCIE V ČESKÉ ZAHRAJNÍ POLITICE: AGENDA A UDÁLOSTI

V roce 2011 se konalo několik návštěv politických představitelů obou zemí, nejvýznamnější politickou událostí roku se ovšem stala návštěva premiéra Petra Nečase v Paříži v únoru 2011. Nečas se v Paříži sešel se svým francouzským protějškem Françoisem Fillonem. Jednání se týkalo kvality bilaterálních vztahů ČR a Francie, spolupráce obou zemí v Evropské unii, ale především klíčového tématu vzájemných vztahů – jaderné energetiky. Během své pařížské návštěvy se český premiér setkal také s francouzským ministrem průmyslu a energetiky Erikem Bessonem a prezidentem Sarkozyem. Svě návštěvy využil i ke schůzkám s představiteli mezinárodních organizací, mj. i s generálním tajemníkem Mezinárodní organizace Frankofonie (u které má ČR pozorovatelský status) Abdou Dioufem. Nejvýznamnější součástí Nečasovy pařížské návštěvy byl podpis Akčního plánu, který je konkrétním vyjádřením Strategického partnerství mezi oběma zeměmi z roku 2008. Akční plán není veřejně přístupným dokumentem. Týká se několika oblastí vzájemné spolupráce – zahraniční politiky, energetiky, obchodu, životního prostředí a udržitelného rozvoje, vědy, vzdělání a kultury.

Na Nečasovu návštěvu Francie navázala již druhá pracovní cesta českého ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga do Paříže v květnu 2011. Schwarzenberg se sešel se svým francouzským resortním kolegou Alainem Juppém a jednali spolu zejména o zavádění výše zmíněného nového Akčního plánu, ale také o aktuálních evropských a zahraničněpolitických otázkách. Debata se týkala především migrace a posílení Schengenského prostoru, evropské politiky jižního sousedství a východního partnerství, situace v Sýrii a v Libyi a mírového procesu na Blízkém východě.

V roce 2011 navštívili Českou republiku i francouzští političtí představitelé, jednalo se o tři návštěvy na ministerské úrovni, což z hlediska četnosti nevybočuje z dlouhodobého stavu česko-francouzských styků. Za nejvýznamnější lze považovat květnovou cestu ministra průmyslu a energetiky Erica Bessona, který do Prahy přijel jako účastník Evropského jaderného fóra a podepsal zde také plán spolupráce v ob-

lasti jaderné energetiky – *road map*. V říjnu ČR navštívil ministr zemědělství Bruno LeMaire a v listopadu ministr dopravy Thierry Mariani. V závěru roku 2011 přijel do Prahy i francouzský prezident N. Sarkozy, jeho cesta byla ale soukromou návštěvou a měla hlavně symbolický charakter. Sarkozy se zúčastnil pohřbu bývalého českého prezidenta Václava Havla v prosinci 2011. Navzdory tomu, že se nejednalo o cestu pracovní, vyvolala tato návštěva největší vlnu mediálního zájmu.

Hlavní témata. Politická a ekonomická dimenze česko-francouzských vztahů

Hlavní témata česko-francouzských vztahů určuje a v blízkém horizontu i určovat bude Akční plán česko-francouzského strategického partnerství. V rámci jeho plnění bylo možné v roce 2011 zaznamenat posuny v oblasti obrany a bezpečnosti, kultury (viz níže) a jaderné energetiky. V obranných otázkách se Akční plán na léta 2011–2013 zmiňuje o spolupráci při rozvoji schopností a interoperability, výměně zkušeností ve specializovaných oblastech, v rozvoji průmyslové a technologické základny evropské obrany a v oblasti jazykového a dalšího vzdělávání v oboru. V konkrétní rovině se jednalo o sjednávání účasti jednotek AČR ve francouzském výcvikovém centru v Džibuti³ a o vyslání českého chirurgického týmu do francouzské polní nemocnice v Kábulu v lednu 2011. V průběhu roku probíhala také finalizace procesu přípravy Dohody mezi vládou ČR a vládou Francouzské republiky o spolupráci v oblasti obrany, která má nahradit stávající právní úpravu z roku 1992.⁴

Svébytné postavení zde zaujímá tematika jaderné energetiky a energetické bezpečnosti, specifikovaná v již zmíněném plánu spolupráce v oblasti jaderné energetiky z května 2011 (*road map*) týkající se zejména oblasti výzkumu a vývoje, vzdělávání a v neposlední řadě jaderné bezpečnosti, jež se stala stěžejní oblastí dosavadní spolupráce. Pozoruhodné jsou ale také přesahy jaderné tematiky do evropské roviny spolupráce obou států a do ekonomické dimenze česko-francouzských vztahů.

Jaderná energetika je v současné době hlavním faktorem sblížení pozic obou států v rámci Evropské unie. V celé řadě témat vztahujících se k evropské integraci se ČR s Francií neshodnou, můžeme dokonce říci, že celkový pohled na fungování EU je v daném případě opačný – Francie byla doposud zastáncem více protekcionistického přístupu, v oblasti služeb usilovala především o ochranu francouzských zájmů. Z hlediska geografických priorit vně EU Francie upřednostňovala užší spolupráci se Středomořím, které dlouhodobě považuje za svou sféru vlivu, zatímco ČR podporovala orientaci na Balkán a státy východní Evropy. Tyto rozdílné postoje se projeví i v průběhu roku 2011 – ať již se jednalo o fungování eurozóny nebo o víceletý finanční rámec EU po roce 2014 (ČR v příjmové stránce preferuje příspěvky členských států, Francie daně z finančních transakcí; v oblasti výdajů vidí ČR prioritu v kohezní politice, Francie upřednostňuje zemědělskou politiku a využití prostředků i ve starých členských státech). Samozřejmě nalezneme i oblasti, kde se pozice Francie a ČR přiblížily – v oblasti růstové politiky oba státy podporují navýšení kapitálů Evropské centrální banky.⁵ Přesto jaderná energetika zůstává jediným tématem, o němž můžeme říci, že v rámci Evropské unie Francie a ČR sledují blízké zájmy.

Ke sblížování pozic Francie a České republiky v oblasti jaderné energetiky přispěly zejména dva faktory. Jedním z nich byla havárie jaderné elektrárny v japon-

ské Fukušimě, která se stala impulzem pro další nároky v rovině jaderné bezpečnosti. Druhý motiv představuje snaha některých států EU včetně jednoho z hlavních francouzských partnerů – Německa – zastavit evropskou atomovou energetiku. Česká republika v tomto kontextu nachází společné zájmy s Francií, se státem, který učinil z podpory jaderné energetiky svůj strategický zájem a základ své energetické nezávislosti. Francie v dané oblasti považuje Českou republiku za jednoho z hlavních „jaderných“ partnerů a odklání se také od SRN, jejímž postojům je v EU z celkového hlediska nejbližší. Konkrétní příklady spolupráce mezi Francií a ČR v této rovině přibývají – ČR hostí jednou za dva roky Evropské jaderné fórum, kde se setkávají zástupci evropských států považujících jadernou energetiku za významnou složku své energetické politiky. Francie a ČR vydaly v průběhu roku 2011 několik prohlášení o blízkosti pozic (viz např. non-paper z února 2011 zdůrazňující podporu nízkoemisní energetiky a snižování emisí za užití jaderné energie),⁶ ze kterých je patrné, že „cílem je vytvořit evropský jaderný průmysl vycházející z českého a francouzského modelu“.⁷ Stejně význam zde má ovšem společné prohlášení francouzského státního tajemníka pověřeného evropskými záležitostmi Laurenta Wauquièze a K. Schwarzenberga z ledna 2011, ve kterém vyjádřili podporu bezemisním energetickým zdrojům a připomněli důležitou roli jaderné energetiky pro snižování emisí CO₂. Zdůraznili také nutnost posílení energetické bezpečnosti EU a aplikace co nejvyšších norem pro jadernou bezpečnost.⁸

Spolupráce v oblasti jaderné energetiky se stala také důležitým námětem ekonomické roviny vztahu ČR a Francie. Ačkoli slovo „Temelín“ zůstává během řady setkání francouzských a českých představitelů nevysloveno, zůstává v pozadí vzájemné jaderné spolupráce a francouzská vláda plně podporuje kandidaturu firmy AREVA ve výběrovém řízení na rozšíření jaderné elektrárny Temelín.⁹ Dostavba Temelína představuje pro Francii, resp. pro francouzskou společnost AREVA, jednu z hlavních zakázek v oboru na evropském kontinentu. Zájem firmy AREVA je spojen i s českými firmami, které se mohou v případě francouzského vítězství stát subdodavateli, především v oblasti strojírenství. Zakázka bude mít proto dopady nejen na francouzsko-české ekonomické vztahy, jež jsou dlouhodobě v dobré kondici, ale i na lokální ekonomiku.

V obecné rovině (tj. i mimo oblast jaderné energetiky) lze česko-francouzské ekonomické vztahy z dlouhodobého hlediska označit za velmi dobré. Rok 2011 potvrzuje vzestupnou tendenci vzájemné výměny. Obrat vzájemného obchodu v roce 2011 dosáhl 116,7 % v meziročním srovnání. Vývoz se navýšil oproti předchozímu roku o 19,2 % a dovoz o 12,3 %¹⁰ a Francie tak nadále patří mezi nejvýznamnější obchodní partnery ČR.

Kulturní dimenze česko-francouzských vztahů

Hlavními aktéry české a francouzské kulturní diplomacie jsou České centrum v Paříži a Francouzský institut v Praze. Obě kulturní střediska mají své pevné místo v kulturní nabídce české i francouzské metropole, mají svou značku, své partnery i publikum. České centrum v Paříži se v souladu s celkovým zaměřením sítě Českých center sou-

středilo na výročí českých osobností (Milada Horáková, Vladimír Holan), ale také na ty kulturní události, které tvoří tradiční součást specifické nabídky pařížského Českého centra (Hudební festival Paris-Prague, jazzový festival Jazzycolors, filmový festival Czech-In pour le cinéma tchèque atd.).

V případě Francouzského institutu v Praze je na místě zmínit reformu, kterou prochází francouzská kulturní diplomacie a která byla započata na začátku roku 2011. V rámci dané reformy byla vytvořena agentura Institut français zaštiťující veškeré aktivity cílené vnější kulturní prezentace Francie. Změna spočívá především v rovině označení – poprvé ve francouzské moderní historii došlo ke sjednocení názvu francouzských zahraničních kulturních středisek – po vzoru Goethe Institutu nebo British Council. Centrála tak dnes nese stejný název jako zahraniční centra. Na lokální úrovni byla sloučena funkce francouzského kulturního rady a ředitele Francouzského institutu v Praze. Došlo tak alespoň v administrativní rovině k propojení diplomatické a kulturní agendy.¹¹ Z pohledu návštěvníka Francouzského institutu v Praze se ale nic nezměnilo, jedná se pouze o formální posuny, které mají svůj význam spíše dovnitř francouzského modelu kulturní diplomacie. Rovněž na politické a administrativní úrovni čeští partneři nezaznamenali zásadní změnu.¹²

Kulturní vztahy představují oblast vnějších vztahů, kde se prolínají aktivity formální a neformální a do které je zapojeno velké množství nestátních aktérů. Příkladem takových aktivit je i činnost velkého množství sdružení a spolků šířících francouzsko-českou kulturní a jazykovou spolupráci. Jeden z nich, sdružení Gallica, bylo za svou činnost oceněno cenou Francouzské akademie v kategorii Šíření francouzského jazyka a literatury. Toto symbolicky velice významné ocenění převzal předseda sdružení Gallica Aleš Pohorský na veřejném zasedání Francouzské akademie v prosinci 2011.¹³

Do oblasti kulturní spolupráce lze zařadit i rovinu vědeckou a výzkumnou. I zde se ukazuje, že téma jaderné energetiky má své přesahy do jiných sfér česko-francouzských styků. Příkladem je i podpis nové rámcové dohody o spolupráci v oblasti vědy a výzkumu, ke kterému došlo v květnu 2011. Je pokračováním dohody z roku 1993 obnovené o devět let později. První konkrétní výsledky nového smluvního základu vznikly v jaderném výzkumu. Byla vytvořena česko-francouzská virtuální laboratoř LEA NuAG, která se má v budoucnu zaměřit na oblast astrofyziky, fyziky částic a na výpočetní kapacitu přístroje LHC (*Large Hadron Corridor*).

Spolupráce v oblasti školství a výuky jazyka představuje další rovinu vzájemných kulturních vztahů. Je také zmíněna v Akčním plánu česko-francouzského strategického partnerství, ve kterém je uveden závazek obou stran podpořit další vzdělávání učitelů francouzštiny, české sekce na francouzských lyceích a bilingvní česko-francouzská gymnázia v ČR. Z hlediska zastoupení francouzského jazyka na českých školách francouzština dlouhodobě bojuje o pozici druhého cizího jazyka vyučovaného na českých základních a středních školách, její zastoupení se pohybuje okolo 9 %.¹⁴ V roce 2011 došlo ovšem k mírnému nárůstu počtu žáků francouzštiny na základních školách.¹⁵ Obráceně už situace tak příznivě nevypadá, můžeme zde pozorovat opačný trend – klesající zájem o český jazyk a literaturu. Jedná se zejména o výuku na francouzských vysokých školách, kde musely být rušeny české lektoráty.

ZÁVĚR

Rok 2011 byl zcela jednoznačně ve znamení jaderné energetiky. Česká republika a Francie zde našly společné téma, které je sice do značné míry motivované partikulárními privátními zájmy spojenými s dostavbou Temelína, jenž bude obě strany zaměstnávat až do roku 2013, kdy má být definitivně rozhodnuto o výsledku veřejné soutěže. Je vysoce pravděpodobné, že nezávisle na výsledku tendru na dokončení elektrárny bude téma jaderné energetiky a jaderné bezpečnosti stmelovat obě země na evropské úrovni, a to navzdory tomu, že oba aktéři v dalších oblastech evropské integrace už tak blízké postoje nesdílí. Prostor pro další spolupráci zde ještě zbývá a jaderná energetika představuje příležitost k přiblížení Francie a České republiky.

Potenciál energetické spolupráce pro rozvoj česko-francouzských vztahů si obě strany v roce 2011 uvědomily. K opačné situaci nicméně došlo v kulturní rovině vztahů, kterou česká strana podceňuje. Jde přitom o oblast, jež kromě vztahů politických a administrativních v sobě nese možnost celospolečenského přiblížení obou aktérů. Je zde patrné, že francouzský přístup – především v jazykové oblasti – lze označit za proaktivní na rozdíl od ČR, která spoléhá na stávající aktéry a nerozvíjí další možnosti kulturní spolupráce. Důležitou roli zde hraje i nedostatek financí, hrozí tak např., že dojde k útlumu zájmu o český jazyk a literaturu na francouzských vysokých školách.

Navzdory prohloubení spolupráce v energetické oblasti nedošlo ovšem v roce 2011 ke zvýšení zájmu Francie o Českou republiku nebo České republiky o Francii. Naopak můžeme spíše mluvit o poklesu zájmu Francie nejen o Českou republiku, ale o celý středoevropský region. Došlo tak sice na jedné straně ke konkretizaci spolupráce v rámci Strategického partnerství a ke specifikaci jednotlivých oblastí prostřednictvím nového Akčního plánu (hlavním důkazem je již vícekrát zmiňovaná oblast energetiky, kde došlo k posunům zejména v rovině jaderné bezpečnosti, výzkumu a vývoje v jaderných vědách), na druhé straně se tyto úspěchy jeví jako málo významný pokrok vzhledem k počátečním vysokým ambicím Strategického partnerství v obou zemích. Na francouzské straně to bylo částečně zaviněno blízcími se prezidentskými volbami, které ovlivnily francouzskou politickou scénu již v průběhu roku 2011. Na obou stranách pak můžeme pozorovat větší příklon k vnitropolitickým tématům převážně ekonomického charakteru v důsledku přetrvávajících ekonomických obtíží. Nemůžeme proto říci, že by se v roce 2011 objevilo další nosné téma česko-francouzských vztahů rozvíjející vzájemné vztahy do budoucna.

Poznámky

¹ *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Schváleno vládou ČR 20. 7. 2011.

² *Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003–2006*. Schváleno vládou ČR 3. 3. 2003.

³ Realizace výcviku je podmíněna uzavřením statusové dohody s džibutskou stranou o pobytu příslušníků AČR na území Džibuti. Zájem obou stran byl potvrzen během návštěvy české delegace v Džibuti v května 2011, dohoda ale doposud podepsána nebyla.

- ⁴ Viz materiály poskytnuté Ministerstvem obrany ČR z dubna 2012.
- ⁵ Úřad vlády ČR, rozhovor z 29. 6. 2012.
- ⁶ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, rozhovor z 29. 3. 2012.
- ⁷ Francouzsko-česká spolupráce v oblasti jaderné energetiky. On-line: www.france.cz.
- ⁸ Viz materiály poskytnuté Velvyslanectvím ČR ve Francii.
- ⁹ Francouzsko-česká spolupráce v oblasti jaderné energetiky, op. cit.
- ¹⁰ On-line: www.businessinfo.cz.
- ¹¹ Velvyslanectví Francie v ČR, rozhovor z 27. 3. 2012.
- ¹² Ministerstvo zahraničních věcí ČR, rozhovor z 22. 3. 2012.
- ¹³ Académie française, Séance publique. 1er décembre 2011.
- ¹⁴ Údaje viz materiály poskytnuté Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Velvyslanectvím Francie v ČR.
- ¹⁵ V roce 2010 se francouzsky učilo 6897 žáků českých ZŠ, v roce 2011 to bylo již 7428 žáků. Údaje poskytnuté Velvyslanectvím Francie v ČR.